

Ez utóbbi formája rendkívül fontos: a század második felére kötelezővé válik a klasszikus francia versmérték, az alexandrin, melyhez külön dikciót találnak ki. Nagyon valószínű, hogy az érzelmek megjelenítésénél fontosabb a szöveg megfelelő ritmusra vagy dallamra való deklamálása. (Vonzó lenne Corneille-t a rap atyjaként emlegetni, de ettől most eltekintünk.)

Mindezzel el is értünk ahhoz a kérdéshez, amit kultúrkörökben nem illik feltenni, de szinte minden színházi ember felteszi magának legalább egyszer: miért olyan rossz Racine? Magas labda, csapjuk le: mert értelmiségi. Persze a kérdés még csak nem is így hangzik, hanem úgy, hogy miért nem tud Racine is olyan jó lenni, mint Shakespeare. Csakhogy Racine-t Shakespeare-rel és úgy általában azzal a színházzal összevetni, amit az emberek nagy része érdekesnek tart, olyan, mintha Quentin Tarantinót hasonlítanánk össze Tarr Bélával. Ugyanezért olyan nehéz Racine-ból jó előadást rendezni. Aki azt várja, hogy történjen a darabban valami érdekes, keserűen csalódnai fog: Racine darabjaiban ugyanis semmi sem történik, a történet a háttérben játszódik, a szereplők fejében, és legfőképp a közönség képzeletében. Lehet Racine-ból ma jó szín-

ház? Persze, hiszen bármiből lehet jó színházat csinálni, épp erről szól a műfaj. Csakhogy az igazi kérdést fordítva kell megfogalmazni: lehet-e a jó színházból Racine? Valószínűnek tartjuk, hogy aki ez utóbbi problémát megoldja, az találja meg az utat az élvezhető klasszicizmus felé. És ha közben még a huligánokat is visszacsalogatná a színházba... tíz Shakespeare-t adnánk érte.

IRODALOMJEGYZÉK:

BERTRAND, Dominique, *Lire le théâtre classique*, Paris, Armand Colin, 1999.

Biblio 17 : *Les Lieux du spectacle dans l'Europe du XVIIe siècle*, Actes du colloque du Centre de recherches sur le XVIIe siècle européen, Université Michel de Montaigne – Bordeaux III, 11–13 mars 2004, 165/2006.

BIET, Christian (sous la dir. de), *Théâtre de la cruauté et récits sanglants en France (XVIe–XVIIe siècle)*, Paris, Robert Laffont, 2006.

MAZOUER, Charles, *Le théâtre français de l'âge classique*, Paris, Honoré Champion, 2006.

CITTON, Yves, POIRSON, Martial, BIET, Christian (sous la dir. de), *Les frontières littéraires de l'économie: XVIIe–XIXe siècles*, Paris, Desjonquères, 2008.

Rádai Andrea

Racine-ásatás

JEAN RACINE: ATÁLIA

Vannak drámák, amelyekről érdemes letörölni az évszázadok alatt rájuk rakódott port – hiszen vagy az önmagát ismétlő történelem kínál egyértelmű párhuzamot, vagy a rendező lel olyasmire a sorok között, ami az elfeledett darabot új megvilágításba helyezi, összekapcsolja a jelennel. Jean Racine drámáit elővenni bátor tett, amellyel ráadásul Nemzeti Színházunk – bizonyos értelmezések szerinti – egyik küldetése is kipipálható. A drámaíró utolsó darabjának, a nálunk alig ismert *Atáliának* a színpadra állítása azonban – Valló Péter rendezésében – inkább öncélú vakmerőség: az előadás nem hidalja át a mű és a közönség közötti, több évszázados szakadékot, és nem ad kielégítő válaszokat a Racine fogadtatásával kapcsolatos problémákra.

Az *Atália* az ószövetségi *Királyok Könyvének* egyik történetét, a zsarnok Atália bukását dolgozza fel. A Baál istenségnek hódoló királynő korábban összes leszármazottját kiirtotta, de a mézszárlást túlélte egyik unokája, a csecsemőkorú Joás, akit Jozabet, Joád főpap felesége mentett meg és vett gondjaiba. Joás – semmit sem tudván származásáról – a templomban nevelke-

dik, és Jahve szolgálatára tanítják. A dráma – amely a klasszicista hármas egységnek megfelelően néhány órába sűrűsödik – azon a napon játszódik, amikor Atália megpillantja unokáját, s ráébred a kilétére. Pillanatnyi gyengeségében mégsem pusztítja el, és ez a vesztét okozza: őt megölik, Joást pedig királlyá koronázzák. Az ószövetségi történet szerint Joás később ugyanolyan véres kezű zsarnoknak bizonyul, mint Atália.

A biblia ilyen mélységű ismerete nem várható el a közönségtől; a Nemzeti előadása pedig nem alkalmazkodik az általános műveltség fogalmának elmúlt évtizedekben lezajlott változásaihoz. A nézőnek – hacsak nem biflázza be a címlapon feltüntetett rokonsági kapcsolatokat – eleinte halvány sejtése sem lehet arról, hogy mi történik a színpadon. Így biztosan nem is találja meg a – Valló szavai szerint – magyar rendszerváltásnak a darabban „leképzett” problémáit. Igaz, ilyesmire alapos előtájékoztódás után sem könnyű lelni. A drámában nagy formátumú személyiségek teljesítik be eleve elrendelt sorsukat, amely itt történetesen az, hogy Dávid leszármazottja letaszítja a trónról a Baál istenséget imádó zsarnokot.

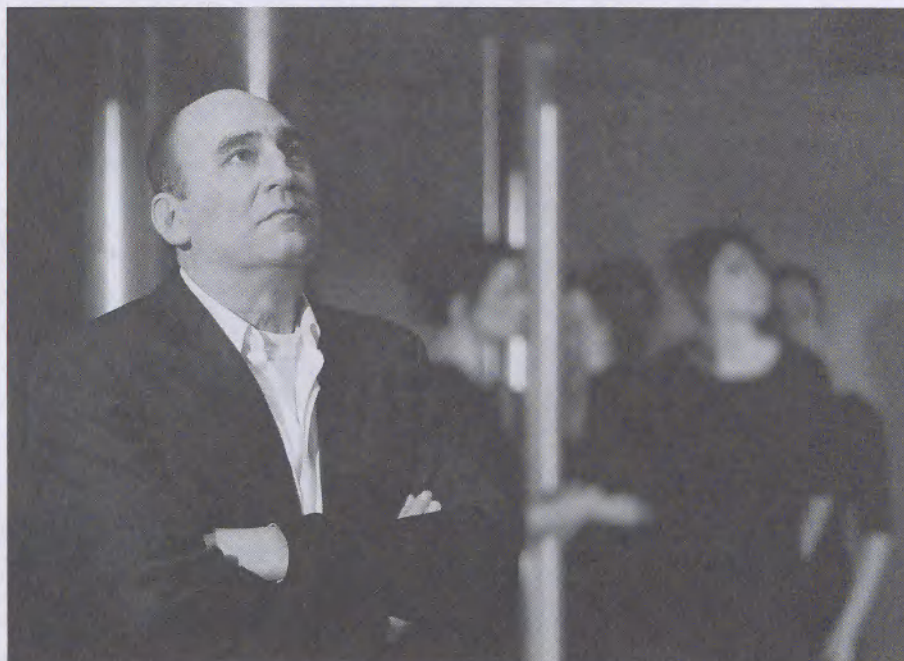
Magának az előadásnak sincs sok mondanivalója a nagykorúvá ért Magyar Köztársaság közönsége számára. Inkább úgy tűnik, hogy klasszicizáló kamaradramát látunk, s korántsem nagy horderejű változásoknak, hanem csak a külvilággal semmilyen kapcsolatban nem lévő, szűk kör életét befolyásoló eseményeknek vagyunk tanúi. Az előadás a zsidó-problematikához is bátortalanul áll hozzá. A szereplők zsidó volta csak a kultúrtörténeti motívumok szintjén érdekes: a férfiak kipát hordanak, Joád főpap rituális mosdással kezdi a napot, s a leviták – a Sávuoznak, azaz a püünkösdnek megfelelően – kenyéráldozatot mutatnak be.

Szálinger Balázs fordítása – amelyet a Nemzeti Színház kifejezetten erre az alkalomra rendelt – nem a mostanában elterjedt átdolgozások, hanem az aránylag szöveghű magyarítások kategóriájába tartozik. A dráma új változata pontos, gördülékenyen költői, és nem tartalmaz meglepő kilengéseket: semleges, szenttelen stílus olykor még a rímek csengés-bongását is feledteti.

Az előadás zsinagógát formázó díszlete (Antal Csaba) klasszicista feszességet és merevséget idéz. A falak és

a padló meleg vérvörösét ellensúlyozzák a hideg, ezüstszínű oszlopok és a többi kellék: az asztal, a fémüst és a menóra. A kórus tagjai első szereplésükkor hatalmas gyertyákat helyeznek az oszlopok tövébe – pislákoló fényüket folyton kihasználni giccses és banális lenne, de egyéb szerepük nincs. A sűrű oszloperdő – azonkívül, hogy sokszor kitakarja a színészeket – némi változottságot jelent a színpadi mozgásban: a fémpillérek kerülgethetők, átölelhetők, hozzájuk lehet támaszkodni. Jahve és Baál híveit – különösen a nőket – a jelmezek (Benedek Mari) különböztetik meg: előbbieket az ünnep komolyságát hirdető, illedelmes feketét, utóbbiak kissé kihívó, arannyal átszótt ruhákat hordanak.

A rendezés nagy hangsúlyt helyez a kórus szerepére. A levita lányok kara – Joád és Jozabet lányának (Tompos Kátya) vezetésével – megkoreografált átszellemültséggel adja elő a megzenésített imákat (zene: Melis György) – ám hitükkel szembesülve ugyanaz az értetlenség tölt el, mint amit a *Vidám Vasárnap* televíziós közvetítései közben érzek. Az énekek szövegét gyakran egyáltalán nem érteni; s a kóristák – illedelmesen,

FENT:
Kulka János (Joád)

BALRA:
Udvaros Dorottya
(Jozabet), Földi Ádám
(Zakariás), Molnár
Piroska (Atália),
Gaszó György (Ábner)
és Gerlits Réka
(Hábára)

Koncz Zsuzsa felvételei

vigyázva, nehogy szoknyájuk felgyűrődjön – a szinkronúszók pontosságával vetik magukat a földre, ölelik át az oszlopokat, és integetnek ezüstszínű palmaágakkal (koreográfia: Király Attila). Egy ízben kombinére vetkőznek, és miután Joás meghintette őket vérrel, térdre omlanak. A motívum vélhetően a zsidó szertartásrendre és arra utal, hogy Joás királyként később a saját vére ellen fordult – e párhuzam felfedezése azonban csak a már említett előtájékoztató birtokában lehetséges.

A színészek közül Molnár Piroskának jutott a leghálásabb szerep: Atáliája a legmodernebb karakter az előadásban. Míg a legtöbb szereplő csak a történetben, azaz a zsidóság történelmében elrendelt feladatának betöltésével jellemezhető, Atáliában az az izgalmas, hogy egyszerre véres kezű zsarnok és izig-vérig nő. Akkor is ellentmondást nem tűrőnek, hajthatatlannak tűnik, amikor a hitehagyott, mindig az erősebbhez húzó Mátán (Blaskó Péter) figyelmeztetése ellenére belül elgyengül, és fellobban benne a szeretet szikrája unokája, Joás iránt. Atália ellenlábasa Jozabet (Udva-

ros Dorottya), akiben ugyanennek a női, féltő-gondoskodó szeretetnek a kiteljesedett formája szinte elviselhetetlen fájdalmat okoz, ha szeretteit veszély fenyegeti. Jozabet a férje szájába adja a reggeli falatot; félelmében és kétségbeesésében összecsuklik, viszont sziklaszilárd ellenállásával, Atália iránt érzett gyűlöletével szinte falat von Joás köré, amikor a királynő el akarja vinni. Jóval kevesebb e világi érzellemmel rendelkezik férje, az Írás beteljesítésének eszköze: Kulka János Joádjának intelligens fanatizmusa meggyőző, de szóvégi t hangjai ugyanolyan bántóan feltűnők, mint a misét celebráló papoké. Teremténye, Joás (Mátyássy Bence) szemüveges, buzgó zsidó fiú. Megjelenése azt a benyomást kelti, mintha ő lenne gimnáziumi osztálynak lúzere, mégis, Atália kérdéseire okosan és talpraesetten felel, s lassan belenő az először rendkívül komikusnak ható, Dávid-csillagokat formázó koronába is.

Ám hiába a nagy formátumú szerepek és a Nemzeti sztárjainak meggyőző teljesítménye: az *Atáliának* továbbra is a polcon a helye.

JEAN RACINE: ATÁLIA (Nemzeti Színház)

Fordító: Szálinger Balázs. **Társfordító:** Bánföldi Tibor. **Díszlet:** Antal Csaba. **Jelmez:** Benedek Mari. **Zene:** Melis László. **Koreográfus:** Király Attila. **Dramaturg:** Vörös Róbert, Keszthelyi Kinga. **A rendező munkatársa:** Herpai Rita. **Zenei munkatárs:** Komlói Zsuzsa. **Rendező:** Valló Péter.

Szereplők: Mátyássy Bence, Molnár Piroska, Kulka János, Udvaros Dorottya, Földi Ádám, Tompos Kátya, Gaszó György, Szabó Kimmel Tamás, Marton Róbert, Blaskó Péter, Mertz Tibor, Gerlits Réka, Denk Viktória, Kun Ágnes Anna, Németh Renáta Mária, Pap Nikoletta, Sipos Marianna, Takács Zsuzsanna, Előd Álmos, Gádor Tamás, Herpai Rita, Medriczky László, Révész Bálint.